

NETNYELV, DIGILEKTUS, MÁSODLAGOS ÍRÁSBELISÉG – AZ ÚJ NYELVI JELENSÉGEK TANÍTÁSÁNAK KIHÍVÁSAI

INTERNET LANGUAGE, DIGILECT, SECONDARY LITERACY –
THE CHALLENGES OF TEACHING NEW LINGUISTIC PHENOMENA
MREŽNI JEZIK, DIGILEKT, SEKUNDARNA PISMENOST –
IZAZOVI PODUČAVANJA NOVIH JEZIČKIH POJAVA

CONSTANTINOVITS MILÁN ANDRÁS

PhD, dr., alkalmazott nyelvészet, retorika; tehetség gondozás

Mathias Corvinus Collegium (MCC), Budapest, igazgató, szakmai és oktatási ügyek

constantinovits.milan@mcc.hu

ÖSSZEFOGLALÓ • A digitális korszakban megjelenő nyelvi változatok – a másodlagos írásbeliség és a digilektus – a középiskolai nyelvtanoktatás számára új kihívásokat teremtenek. A tanulmány három kutatási kérdés mentén vizsgálja e jelenségek pedagógiai feldolgozását: (1) miért szükséges tanítani a digitális platformokon létrejövő nyelvi sajátosságokat, (2) milyen nehézségek akadályozzák oktatásukat, valamint (3) milyen módszertani eszközökkel és jó gyakorlatokkal tehetőek hozzáférhetővé a diákok számára. – A tanulmány bemutatja, hogy a másodlagos írásbeliség tudatosítása erősíti a nyelvi regiszterek elkülönítésének képességét, a helyesírási és nyelvhelyességi érzéket, valamint hozzájárul a digitális kompetencia fejlődéséhez. Kiemelt figyelmet kap a Covid–19 járvány következtében elterjedt digitális oktatás, amely új kontextusba helyezte a digilektus jelenségeit. A nyelvi változások gyors üteme, a pedagógusok digitális kompetenciájának hiányosságai, a módszertani segédanyagok korlátozottsága, valamint a terminológiai bizonytalanságok azonban komoly didaktikai nehézségeket okoznak. – A szerző konkrét módszertani javaslatokat kínál – például szövegtranszformációk, regiszterváltások, online sajtóműfajok feldolgozása, netglosszáriumok készítése –, amelyek a tanórai gyakorlatban segíthetik a diákok nyelvi tudatosságának fejlesztését és a digitális nyelvi környezet értelmezését. A tanulmány végkövetkeztetése szerint a másodlagos írásbeliség oktatása nem csupán nyelvpedagógiai szükségszerűség, hanem egyben a nyelvi változások bemutatásának és a digitális korszak kihívásaira adott válasznak is fontos eszköze.

KULCSSZAVAK • másodlagos írásbeliség, digilektus, nyelvi változás, digitális kompetencia, nyelvtanoktatás, módszertan

1. BEVEZETÉS

A középiskolai nyelvtanoktatás során komoly pedagógiai kihívást jelent a nyelv aktuális állapotának, a digitális korszakban megjelenő új nyelvváltozatoknak a bemutatása. A már lezajlott nyelvtörténeti változások ismétlődő jellegűek, jól dokumentáltak és feldolgozottak, ugyanakkor a pedagógusokat és a diákokat körülvevő aktuális nyelvi környezet oktatása a tanári önreflexiók és a diákok visszajelzései alapján is fokozott didaktikai nehézségekkel jár (CONSTANTINOVITS 2018).

Tanulmányomban a másodlagos írásbeliség nyelvtanórai feldolgozásának problémakörét elemzem, három kutatási kérdésre keresve választ:

Milyen anyanyelv-pedagógiai szükségszerűséggel bír a digitális platformokon napjainkban megjelenő nyelvi sajátosságok oktatása?

Milyen nehézségekkel kell szembenézni eme nyelvi jelenségek tanítása során, milyen technikai, pedagógiai és egyéb körülmények befolyásolják a taníthatóság sikerességét?

Milyen módszertani ötletekkel, jó gyakorlatokkal lehet a diákok számára értelmezhetővé tenni digitális nyelvi korszakunk jelenségeit?

2. MIÉRT IS TANÍTSUK NAPJAINK NYELVI JELENSÉGEIT?

Napjainkban az Ong-féle kommunikációtörténeti korszakolást egy új periódussal, a másodlagosnak vagy virtuálisnak elnevezett írásbeliséggel egészíthetjük ki. A *szociolektus* és a *dialektus* mintájára VESZELSZKI Ágnes (2012) nyomán *digilektus*nak elnevezett nyelvi jelenségek a hagyományos írásbeliséggel párhuzamosan léteznek, nyelvhasználati szempontból különbséget jelent azonban a szövegek előállításához és feldolgozásához szükséges platform.

A közösségi oldalakon, a csetalkalmazásokban, az internetes fórumokban vagy az sms-nyelvezetben artikulálódó másodlagos írásbeliség minden napjaink részévé vált, a Z és még inkább az Alfa generáció nyelvhasználatát, kommunikációs és olvasási szokásait döntően befolyásolja. A középiskolai nyelvtanoktatás kiemelt feladata ezért reflektálni e korosztályok nyelvhasználatát meghatározó nyelvi jelenségekre.

2.1. AZ EGYÉNI NYELVHASZNÁLAT TUDATOSÍTÁSA. A másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségei a középiskolás diákok számára természetes, készségi szinten alkalmazott tudást jelentenek, mivel nyelvhasználatuk, nyelvi kompetenciájuk a digitális platformok elterjedésével együtt, azok folyamatos használata révén formálódott. Olvasási szokásaikat, helyesírási érzéküket az iskolai oktatás mellett a másodlagos írásbeliség nyelvi környezete befolyásolta (KISS 2021: 69–70). Emellett a hagyományos és a digitális írás-olvasás egymásmellettsége, párhuzamos alkalmazása vegyítette a nyelvhasználati színtereket, és egyúttal megnehezítette a nyelvi regiszterek elkülönítését. Egy 2016-ban végzett korpuszvizsgálatomban a legáltalánosabb közösségi oldal, a Facebook üzenetküldő szolgáltatásával megvalósuló tanár-diák kommunikációt elemeztem (CONSTANTINOVITS 2016), aminek nyomán arra a következtetésre jutottam, hogy a diákok nyelvhasználatában keverednek az informális és formális kommunikáció sajátosságai, a pragmatikai szempontokat (tanárral való kommunikáció nyelvi illemszabályai) felülírják a csetnyelv sajátosságai, rugalmas nyelvi lehetőségei.

A másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségeinek tudatosítása a magyarnyelv- és irodalomoktatás keretein belül ezért kialakíthatja a nyelvi regiszterek szétválasztásának képességét, segítheti az idegen nyelvi vagy játékos szóalakok alkalmazásához adekvát kommunikációs színtér megtalálását, a helyesírási, nyelvhelyességi érzék erősödését.

2.2. A DIGITÁLIS KOMPETENCIA FEJLESZTÉSE. A másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségeinek tudatosítása hozzájárulhat a digitális kompetencia, az új típusú szövegek feldolgozásához szükséges készségek kialakításához is. A Z generáció diákjai ugyanis nap mint nap találkoznak a digitális térben megjelenő szövegekkel, amelyek a hagyományos írásbeliség szövegformátumaival szemben BÓDI Zoltán (2011) szerint „globális szövegbefogadási stratégiát” követelnek meg. Ezt erősíti GONDA Zsuzsa (2014) gondolata is, aki úgy fogalmazott, hogy „a digitális szövegek olvasását olyan feladatként élik meg a befogadók, amelyhez az információkeresés gondolkodási műveletei kapcsolódnak”. A vonatkozó kutatások arra is rámutatnak, hogy a különböző olvasási stratégiák ismerete és megfelelő kombinációja segíti a hipertextualitásra épülő digitális szövegek feldolgozását (KISS 2021); ehhez a nyelvtanoktatásnak foglalkoznia kell e szövegtípusokkal, jelenségeik tudatosításával. E cél pedig nem valósulhat meg a másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségeinek kontextuális, szövegészetre épülő vizsgálata nélkül.

2.3. A DIGITÁLIS OKTATÁS ELTERJEDÉSE. A Covid-19 vírus okozta járványhullám a középiskolákban 2020 tavaszi félévében, illetve a 2020–2021-es tanév jelentős részében a digitális oktatásra való átállásra kényszerítette az iskolákat. A távolléti oktatás tanítási-tanulási folyamatai olyan technológiai környezetben valósultak meg, amelyek a másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségeit hozták működésbe – immár a közoktatás keretei között. Egyfelől formális kommunikációs helyzetek aktiválódtak az informális kommunikációt támogató platformokon (csetprogramok, közösségi oldalak, videocset), másfelől az órai munkához kapcsolódó feladatok összeállítása és megoldása digitális kompetenciát igényelt a pedagógus és a diák részéről egyaránt. Egy 2021-es vizsgálatunk eredménye szerint az online oktatás során a metakommunikáció hiánya vagy töredékessége döntően befolyásolta eme oktatási formának, a hozzá kapcsolódó attitűdöknek, végső soron az új nyelvi jelenségeknek a megítélését (CONSTANTINOVITS-VLADÁR 2021 és CONSTANTINOVITS-VLADÁR 2025); így e kérdéskörrel a járvány utáni időszakban is foglalkozni szükséges.

2.4. A NYELVI VÁLTOZÁSOK DEMONSTRÁLÁSA. A nyelvi tudatosság kialakításának fontos eleme a nyelv alaptermészetének, így változásra való képességének bemutatása. A diákok számára távolinak tűnő nyelvtörténeti kontextust hozhatja közelebb, teheti átélhetővé a nyelvi változások új jelenségeinek bemutatása. A másodlagos írásbeliség sajátossága a gyors nyelvi változások, ezek érzékeltetése hozzájárulhat a nyelvről alkotott kép kiteljesítéséhez.

3. MIÉRT IS NEHÉZ AZ ÚJ NYELVI JELENSÉGEKET OKTATNI?

3.1. A DIGITÁLIS KOMPETENCIA HIÁNYA. Az előregedő korfajú pedagógustársadalom nyelvhasználati szocializációja még nem az internet korszakában zajlott, tagjai digitális bevándorlóként felnőtt korukban sajátították el a digitális írástudást. Ez azonban gyakorta nem vált teljes körű kompetenciává, ahogy ezt a járványhelyzet folytán a digitális munkarendre való átállás nehézségei is visszatükrözték. A hagyományos írásbeliséghez képest ugyanis újfajta információfeldolgozási és olvasási stratégiát igényel, ami a digitális térben tudatos jelenlétet feltételez (SZŰTS 2020: 172). A 2018-as kutatás résztvevői közül többen ama félelmüket is megfogalmazták, hogy az oktatott diákok értőbben, otthonosabban használják a digitális eszközöket, így kevésbé érzik magukat tanárként kompetensnek a téma interpretálásában. Ez a jelenség egy irányba mutat a tanári szerepkör általános módosulásával, amely a tudásközvetítés elsődleges forrásától a facilitátori funkció felé orientálja a pedagógusokat (SZŰTS 2020: 85).

3.2. A MÓDSZERTAN ÉS A SEGÉDESZKÖZÖK HIÁNYOSSÁGAI. Gonda Zsuzsa tanárok körében végzett 2018-as kutatása azt mutatta (GONDA 2018), hogy bár az IKT-eszközök használata a nyelvi tudatosságot, a saját nyelvhasználatra való reflexiót erősítheti, mégis csekély arányban – 22%-ban – alkalmazták a nyelvtanoktatás során. Ezzel összefüggésben a tanárok többsége a klasszikus leíró nyelvtan statikus kategóriáival próbálja értelmezni és tanítani a gyors nyelvi változásokkal járó digilektusok világát. Pozitív tendenciaként rajzolta fel a kutatás ugyanakkor, hogy egyre többen használják a funkcionális nyelvtant és a munkaformák között a digitális jelenségeket élvezetesebben feldolgozni képes kooperatív technikákat. A 2020-as távoktatás első tapasztalata ugyanakkor az volt (amit a már idézett 2018-as felmérésem is alátámasztott), hogy nincsenek széleskörűen elterjedt segédanyagok, módszertani gyűjtemények a másodlagos írásbeliség oktatásához, illetve az IKT-eszközök nyelvtanórai adaptációjához. A pedagógusok elsősorban önként választott továbbképzéseken sajátíthatják el a vonatkozó ismereteket, módszereket. A járvány első hulláma alatt azonban megjelentek a közösségi alapon szerveződő módszertani tudásbázisok, bár ezek nem terjedtek el általánosan.

3.3. AZ ÚJ PLATFORMOK, A DIGITÁLIS ÍRÁSBELISÉG GYORS ÜTEMŰ VÁLTOZÁSA. A digitális forradalom korszakának jellemzője a korábban nem tapasztalt mértékű technikai fejlődés, amely új eszközök kialakulásához és elterjedéséhez vezetett. E technikai fejlődés és diverzifikáció (a kezdetben a digitális írásbeliséget jelentő e-mail és honlapszövegek gyors mutálódása) még felhasználói szemszögből is gyors alkalmazkodást kíván, pedagógusként pedig a digitális kompetencia folyamatos fejlődését, az új eszközök megismerését, a rajtuk megjelenő új szövegtípusok, nyelvi jelenségek tudatosítását. A digilektusba ma már ugyanúgy beletartozik az sms-nyelv, mint az azonnali üzenetküldők csetnyelve, az e-mail és a csetnyelv között álló – Facebookon megjelenő – tranzien szövegtípusok vagy épp a hashtagek. A megváltozott platform a (meta)kommunikációt is átalakította (CONSTANTINOVITS-VLADÁR 2021), az online térben alkalmazott platformok fejlesztése most próbál felzárkózni a kihíváshoz. A platformok változékonyságát mutatják a járvány ideje alatt a pedagógiai munkába bevont digitális alkalmazások, amelyek a videocset lehetősége mellett gyakran a metakommunikációs eszköztárat is leképezik (hangulatkifejező emotikonok és a diskurzusszervezést imitáló jelentkezés funkció Zoomon, a padokba ültetés vizuális eszköze Teamsben stb.). Mindezek folyamatos követése és tudatos használata jelentős megterhelést okoz a pedagógusoknak.

3.4. A (TÚL) GYORSAN LEJÁTSZÓDÓ NYELVI VÁLTOZÁSOK. A nyelvtörténeti korszakok periódusideje folyamatosan csökken, a digitális korszakban a nyelvi változások időtartama az elsődleges írásbeliséghez képest lerövidül. Meg kell különböztetni a digitális platformokhoz kapcsolódó metanyelvi szókészletet és annak változását (*ottlap* → *honlap*, *tagelés*, *betagel/betaggel*, *lájkol*, *zoomol*), illetve a digitális térben sűrűbben megjelenő szleng stílusértékű, játékos szóalakokat. Ez nem csupán a digitális írásbeliséghez kapcsolódó szókészlet gyors változását jelenti (a szókészlet elemeinek cserélődése, illetve gyors jelentés- és stílusérték-változások), hanem a grammatikai rendszer magasabb szintű szerveződéseit is érinti. Az igeekötők változásai, a jelentéstömörítő, mondatok helyett álló hashtagek, az elliptikus mondatszerzés, új frazeológiai egységek felbukkanása szétfeszíti a klasszikus nyelvtan statikus kategorizációs kereteit. Ezek értelmezéséhez új, a pedagógiai komfortzónából kimutató módszerek alkalmazása szükséges, ami számos pedagógus számára nehézségeket jelent.

3.5. TERMINOLÓGIAI BIZONYTALANSÁGOK. A változó platformok, az új nyelvi jelenségek megnehezítik a leírhatóságot, illetve terminológiai bizonytalanságot is okoznak. A kutatásnak pedig a terminológiai szakirodalom egyöntetű véleménye szerint alapfeltétele lenne egy, a kutatótársadalom közmegegyezésén alapuló egységes és definiált terminológiai rendszer létrehozása és alkalmazása (CABRÉ 1999). A szakirodalom fogalomrendszere már a korszak megnevezésében is poliszémiát mutat: másodlagos írásbeliség, *digilektus*, *virtuális írásbeliség*, *új beszéltnyelviség* is előfordul. A nyelvi jelenségek megnevezésében is párhuzamosságokat találunk, például az élőnyelvi kommunikációs aktus nonverbális jelzéseit helyettesítő *szmájlik*, *emojik*, *emotikonok*, *hangulatjelek* esetében. A digilektus különböző szövegtípusait is el kell különíteni jellegzetességeik nyomán, ugyanis az internet elterjedésének első korszakában jellemző statikus honlapszövegek, formalizált kommunikációs helyzetekhez kapcsolódó e-mailek, a kezdetleges csetnyelv, fórumüzenetek alapszövegtípusai továbbfejlődtek, diverzifikálódtak, létrejött az emotikonokkal, reakciógifekkel bővített csetnyelv, az újratervezhető, vizuális elemekkel bővíthető komment műfaja, az e-mail és a csetnyelv közötti hosszabb Facebook-üzenetek, amiket átmeneti jellegük nyomán *tranziens szövegtípusnak* neveztem (CONSTANTINOVITS 2016).

A terminológiai ingadozás az elnevezések párhuzamosságán túl a magyar átírás és kiejtés kérdésében is megmutatkozik, *chat* vagy *cset*, *lájk* vagy *like*; az *emoji* az 'emodzsi' vagy 'emoji', a Youtube 'jutub' vagy 'jutyúb' stb.

A szakirodalom és a nyelvtanoktatás diverz gyakorlata is elbizonytalanító tényező a pedagógusok számára. A terminológiai és fogalmi rendszer kidolgozása, beleértve a helyesírási kérdések szabályozását is, sürgető feladat,

enélkül a témával egyáltalán foglalkozó pedagógusok magukra hagyva, eseti módon küzdenek meg a kihívással.

4. MÓDSZERTANI ÖTLETEK, MEGKÖZELÍTÉSMÓDOK

A fentiek nyomán kirajzolódik, hogy bár szükséges, ugyanakkor objektív (módszertani és szakirodalmi hiányok, ingadozások) és szubjektív (tanári attitűd megváltozása, pedagógiai komfortzóna elhagyása) nehézségekkel terhelt a másodlagos írásbeliség taníthatósága. Mindezek miatt is érdemes néhány olyan jó gyakorlatot rögzíteni, amelyek katalizálhatják a másodlagos írásbeliség tanítását, és ösztönzőek lehetnek a további kísérletezések, módszertani próbálkozások tekintetében. Az alábbi gyakorlatok, feladatötletek a saját tanítási gyakorlatom során készültek (a diákok és saját munkám eredményeképp); most a teljesség igénye nélkül kívánok néhányat bemutatni.

4.1. SZÖVEGTRANSZFORMÁCIÓK. A feladat olyan hosszabb szépirodalmi szövegekre fókuszál, amelyek átalakíthatóak digilektussá úgy, hogy a cselekményváz fontos elemei megmaradnak. Ez történhet hashtagek révén vagy a szleng szókészlettel, és működhet például különböző popkulturális alkotások (filmek, musicalek stb.) esetében is. E feladatnál kihívást jelent a transzformáció és a dekódolás is.

Példa hashtagekből épülő történetekre:

- #tudjukki #expectopatronum #wizard #csikócsőr #witch #magic (J. K. Rowling: *Harry Potter*)
- #tengerhaverokfun #wtf #szigetfesz #szigetfesz_so_long #blackfriday #homesweethome (Daniel Defoe: *Robinson Crusoe*)
- #schoolboys #együtterősekvagyunk #fürdetés #harc #mienkagrund #demitér? (Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk*)

„Szlengművek”: műtömörítés szleng stílusregiszterben:

„A kissé flúgos királykezdemény elég zagyvásan küldi a vakert a giganagy helsingöri kecóban, miközben likvidál pár rosszarcot, ám a végén ő is megmurdál egy párbajban.” (William Shakespeare: *Hamlet*)

„A főhős elég zsírul összemákol egy emberes adag lovettát, majd az álmok szigetén feelingezik egy fullságos bulával, miközben kissé jégcsap nője otthon rotálja a zsetont.” (Jókai Mór: *Az arany ember*)

4.2. REGISZTERVÁLTÁS VERSEKBEN. Hasonló feladat az előzőhöz, itt is szövegek átírása történik, ugyanakkor versek esetében, így a formai és tartalmi kötöttségek (rím, szótagszám, ritmika, a szerzőre jellemző idiolektusok, tematika, motívumok) nehezítést jelentenek. Három példával szemléltetve:

„Óvatosan liftbe lépek,
arcom decens sál takarja,
Ám egy szomszéd, minő vétek!
Beszáll mellém, nincsen maszkja!
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.

Jön a harmadik emelet,
Szomszéd szája nyílik tágra,
Reszket bennem a rémület,
Hapcizni fog nemsokára!
Oh! irgalom atyja, ne hagyj el.”

(Arany János: *Ágnes asszony*)

„Angolhon. Vírus robog át.
Erzsébet nem kap koronát.
De minden brit tudós hibás:
nem véd a nyájimmunitás.

Kína. Batman-pert fontolgat.
Exportált gyorsteszt-fondorlat.
Idén a tőzsdeindexen
a tobzoskák buktak fixen.”

(Babits Mihály: *Messze... messze...*)

„Az ember felkel jó korán,
kilenc előtt boltba betér,
szétnéz merengve, botorkál:
élesztőt, lisztet nem remél.

Én is küzdve a válsággal
vásárolgatnék könnyedén.

Másfél méter távolsággal
állok a sornak közepén.

Hazaérek, fullra készen,
kis szívem tévéért remeg,
nem kérek mást, csak hadd nézzem
az Operatív Törzset meg!”

(József Attila: *Reménytelenül*)

4.3. ONLINE SAJTÓMŰFAJOK. E feladattípus az online sajtó működésének sajátosságaira koncentrál, amely a másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségeinek médiareprezentációját is tudatosíthatja. Előfeltétele a sajtóműfajok ismerete, ugyanis itt különböző műfajokban: tudósítás, interjú, PR-cikk, glossza, Facebook-poszt formájában kell megfogalmazni ugyanazt a hírt. Például, hogy a pomogácsok megtámadták Budapestet; ez egy facebookos kommentárként így jelent meg:

„Igazságot Dr. Gódenynek!

A kormány megkezdte a tárgyalásokat a Népstadion alatti katakombarendszerben élő pomogács kisebbséggel az 5-ös metró építése kapcsán. Mivel a pomogácsok – életmódjukból adódóan, alkalmazkodva a metróépítés keltette zajokhoz – nem hallanak és még csak nem is beszélnek, így pusztán szájról olvasva képesek kommunikálni a kormány képviselőivel. Mivel utóbbiak a koronavírusra hivatkozva nem hajlandók maszk nélkül tárgyalni, így nem értjük, miért nem hagyják dr. Gódenyt a színre lépni, és miért nem kezdeményezik a vele való együttműködést. Igazságot az ország igazszívű, maszk nélküli patikusának! Oszd meg, ha egyetértesz!”

4.4. NETGLOSSZÁRIUMOK ÖSSZEÁLLÍTÁSA. A másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségeire megfelelő reflexió lehet olyan szógyűjtemény összeállítása, amely a digilektusokban aktiválódó új (vagy jelentésbővüléssel gazdagodott) szóalakokra vagy frazeológiai egységekre koncentrál. Ezek kapcsolódhatnak egy témakörhöz (vírushelyzet, karanténlét, mémek), egy nyelvhasználói csoporthoz (osztály, család, internetes szubkultúra), lehetnek teljesen új szóalakok vagy megváltozott jelentésű köznyelvi szavak gyűjteményei is. Példaképp VESZELSZKI Ágnes (2020) *Karanténszótára* említhető.

5. ÖSSZEGZÉS

A másodlagos írásbeliség nyelvi jelenségeinek taníthatósága folyamatos pedagógiai kihívást jelent, és új módszertani eljárások, munkaformák irányába tereli a magyar nyelv és irodalom szakos tanárokat. E tanulmány bevezető szakaszában feltett kérdéseire a fentiek tükrében a következő válaszok adhatóak:

A másodlagos írásbeliség oktatása a diákok nyelvhasználati tudatosságának, a digitális kompetenciának a fejlesztéséhez járul hozzá, emellett a nyelvi változás jelenségének megértését is segíti. Kiemelt jelentőségű e tudatosság kialakítása a digitális oktatásra kényszerítő járványhelyzet, illetve a témakör kimeneti követelményekben való megjelenése okán.

Nehézséget jelent a pedagógusok számára e nyelvi jelenségek oktatása a digitális kompetencia és a módszertani anyagok hiányossága, a nyelvi változás lekövethetlensége, a terminológia következetlensége és a megváltozott tanári szerepigény miatt is.

Számos módszertani ötlet segítheti ugyanakkor a témakör feldolgozását, ezek irodalom- és nyelvtanórán is megjelenhetnek, és a digitális világ közös előismereteire építközhetnek.

IRODALOMJEGYZÉK

- ADOM 2020 = *Felmérés a 2020-as távoktatásról – az Adom diákmozgalom összefoglaló elemzése 2020*. https://diakparlament.hu/wp/wordpress/wp-content/uploads/2020/11/Felmeres-a-tavoktatassrol_ADOM-Diakmozgalom.pdf. (2025. 03. 15.)
- BÓDI Zoltán 2011. *Kommunikációs stratégiák a weben: olvasás*. <https://netidok.reblog.hu/kommunikacios-strategiak-a-weben-olvasas>. (2021. 03. 15.)
- CABRÉ, Maria Teresa 1999. *Terminology. Theory, Methods and Applications*. John Benjamins Publishing, Amsterdam–Philadelphia. <https://doi.org/10.1075/tlrp.1>.
- CONSTANTINOVITS Milán 2016. A tanár–diák kommunikáció digielektusból eredő sajátosságai. In: BALÁZS Géza – VESZELSZKI Ágnes (szerk.): *Generációk nyelve tanulmánykötet*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter Nonprofit Kft. – MSZT, Budapest, 285–301.
- CONSTANTINOVITS Milán 2018. Face-revételek a nyelvtanórához – A másodlagos írásbeliség az anyanyelv-pedagógia szolgálatában. In: BALÁZS Géza – LENGYEL Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – időszerű kérdések*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter Nonprofit Kft. – MSZT, Budapest, 329–341.

- CONSTANTINOVITS Milán – VLADÁR Zsuzsa 2021. Covido, ergo Zoom. Kommunikációs kihívások a valós idejű online oktatásban. In: *Korunk*, 2., 31–37.
- CONSTANTINOVITS Milán – VLADÁR Zsuzsa 2025. Digitális módszerek, analóg pedagógusok a poszt-covid korban? In: *Mester és Tanítvány*, 1., 53–72. <https://doi.org/10.61178/MT.2025.III.1.4>
- GONDA Zsuzsa 2014. Digitális szövegek olvasására jellemző stratégiák és mintázatok. In: *Magyar Nyelvőr*, 4., 439–450.
- GONDA Zsuzsa 2018. A grammatikatanítás szemléletformái az anyanyelvi órákon. In: BALÁZS Géza – LENGYEL Klára (szerk.): *Grammatika és oktatás – időszzerű kérdések*. ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszék – Inter Nonprofit Kft. – MSZT, Budapest, 245–257.
- KISS Dávid 2021. Irodalomtanítás a digitális fordulat határán. In: *Korunk*, 2., 66–73.
- ONG, Walter J. 2002. *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. 2nd ed. Routledge, London – New York
- SZÜTS Zoltán 2020. *A digitális pedagógia elmélete*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- VESZELSZKI Ágnes 2012. A digilektus beszélt nyelvi jellemzői. In: BÁRDOSI Vilmos (főszerk.): *Tanulmányok. Nyelvtudományi Doktori Iskola. Asteriskos I*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar doktori iskolák tanulmányai. ELTE BTK, Budapest, 399–417.
- VESZELSZKI Ágnes 2020. *Karanténzótár*. Interkulturális Kutatások Kft., Budapest
- VIZSGAKÖVETELMÉNYEK 2017 = *Magyar nyelv és irodalom, 1. Részletes vizsgakövetelmények 2017*. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/magyar_nyelv_es_irodalom_vk.pdf. (2021. 03. 15.)

ABSTRACT • In the digital age, emerging linguistic varieties – secondary literacy and digilect – create new challenges for grammar teaching in secondary schools. This study addresses three research questions: (1) Why is it necessary to teach the linguistic features of digital platforms? (2) What difficulties hinder their integration into the classroom? (3) Which methodological tools and best practices can make these phenomena accessible to students? – The analysis shows that raising awareness of secondary literacy enhances the ability to distinguish between linguistic registers, strengthens spelling and grammatical awareness, and contributes to the development of digital competence. Particular attention is paid to the context of digital education during the Covid–19 pandemic, which brought the digilect into the framework of formal education. However, the rapid pace of linguistic change, the lack of digital competence among teachers, the limited availability

of teaching materials, and terminological inconsistencies pose significant didactic challenges. – The author proposes specific methodological approaches – such as text transformations, register-shifting in poetry, analysis of online journalistic genres, and the compilation of net glossaries – that can foster students' linguistic awareness and help them interpret the digital language environment. The study concludes that teaching secondary literacy is not only a pedagogical necessity but also an essential means of demonstrating linguistic change and responding to the challenges of the digital era.

KEY WORDS • **secondary literacy, digilect, language change, digital competence, grammar teaching, methodology**

SAŽETAK • U digitalnom dobu nove jezičke varijante – sekundarna pismenost i digilekt – predstavljaju nove izazove za nastavu gramatike u srednjim školama. Rad razmatra tri istraživačka pitanja: (1) Zašto je neophodno podučavati jezičke osobenosti koje se javljaju na digitalnim platformama? (2) Sa kojim se poteškoćama susreće njihova primena u nastavi? (3) Koje metodološke alatke i primeri dobre prakse mogu olakšati njihovo razumevanje učenicima? – Analiza pokazuje da svesno uključivanje sekundarne pismenosti jača sposobnost razlikovanja jezičkih registara, osnažuje pravopisnu i gramatičku osetljivost i doprinosi razvoju digitalne kompetencije. Posebna pažnja posvećena je kontekstu digitalne nastave tokom pandemije Covid-19, koja je digilekt unela u okvire formalnog obrazovanja. Ipak, brzina jezičkih promena, nedostatak digitalne kompetencije nastavnika, ograničena raspoloživost nastavnih materijala i terminološke nedoslednosti predstavljaju značajne didaktičke izazove. – Autor predlaže konkretne metodološke pristupe – kao što su transformacija tekstova, promene registra u poeziji, analiza onlajn novinarskih žanrova i sastavljanje „net-glosarijuma“ – koji mogu podstaći jezičku svest učenika i olakšati razumevanje digitalnog jezičkog okruženja. Zaključak rada je da je nastava sekundarne pismenosti ne samo pedagoška nužnost, već i važan način prikazivanja jezičkih promena i odgovora na izazove digitalnog doba.

KLJUČNE REČI • **sekundarna pismenost, digilekt, jezičke promene, digitalna kompetencija, nastava gramatike, metodologija**

Beérkezés időpontja: 2025. augusztus 26.

Elfogadás időpontja: 2025. szeptember 2.